INGLIZ TILIDA SUN’IY INTELLEKTGA OID NEOLOGIZMLARNING STRUKTUR-SEMANTIK VA PRAGMATIK XUSUSIYATLARI

Rizayeva Xurshida Ravshan qizi
Sambhram Universiteti Biznes boshqaruv kafedrasi o‘qituvchisi
909769808
@rizayevaxurshida328@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu tezis ingliz tilida sun’iy intellekt texnologiyalari ta’sirida faol qo‘llanayotgan yangi leksik birliklarning yasalish modellari, ma’no taraqqiyoti va nutqiy vazifalarini tahlil qiladi. Kompozitsiya, qisqartma, konversiya hamda semantik ko‘chish natijasida shakllangan birliklar misolida terminologik aniqlik va ommaviy diskursdagi baholovchi ma’nolar o‘rtasidagi farq ko‘rsatiladi. Prompt engineering, deepfake, AI hallucination va generative AI kabi ifodalar kontekstga bog‘liq talqin qilinishi asoslanadi. Tahlil nazariy-lingvistik va illustrativ xususiyatga ega bo‘lib, korpus chastotalariga oid empirik da’vo qilinmaydi.

Kalit so‘zlar: neologizm, sun’iy intellekt, so‘z yasalishi, semantik o‘zgarish, pragmatika, raqamli diskurs, terminologiya.

Аннотация. В тезисе рассматриваются структурные, семантические и прагматические особенности новых английских единиц, связанных с искусственным интеллектом. На примере терминов prompt engineering, deepfake, AI hallucination и generative AI анализируются модели словообразования, перенос значения и коммуникативные функции в научном и массовом дискурсе. Работа носит теоретико-аналитический характер и не содержит неподтверждённых статистических обобщений.

Ключевые слова: неологизм, искусственный интеллект, словообразование, семантический сдвиг, прагматика, цифровой дискурс.

Abstract. This thesis examines structural, semantic, and pragmatic characteristics of emerging English expressions associated with artificial intelligence. Selected terms, including prompt engineering, deepfake, AI hallucination, and generative AI, illustrate compounding, abbreviation, meaning extension, and context-dependent evaluation. The analysis distinguishes specialist usage from popular discourse and proposes criteria for interpreting AI-related vocabulary. It is conceptual and illustrative rather than a quantitative corpus study.

Keywords: neologism, artificial intelligence, word formation, semantic change, pragmatics, digital discourse, terminology.

KIRISH

Sun’iy intellekt (SI) tizimlarining kundalik muloqot, ilmiy tadqiqot, ta’lim va ommaviy axborot vositalariga kirib kelishi ingliz tili lug‘at tarkibini tez yangilamoqda. Bu jarayonda mutlaqo yangi shakldagi so‘zlar bilan birga avvaldan mavjud so‘zlarning yangi texnologik ma’nolari ham paydo

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

bo‘lmoqda. Neologizm tushunchasi shu ikki holatni qamrab oladi: yangi shakl yaratilishi va mavjud birlikning yangi nominativ funksiyani egallashi (Bauer, 1983; Plag, 2003).

Tadqiqot maqsadi — sun’iy intellektga doir tanlangan inglizcha birliklarning struktur yasalishi, semantik xususiyatlari hamda pragmatik ta’sirini izohlash. Vazifalar: so‘z yasalish modellarini tasniflash, ma’no kengayishi va metaforik ko‘chishni aniqlash, ilmiy va ommaviy qo‘llanishdagi funksional farqlarni ko‘rsatish. Metod sifatida tavsifiy, komponent va kontekstual-pragmatik tahlildan foydalanildi. Misollar leksik va akademik manbalarda uchraydigan atamalar asosida tanlandi; ular reprezentativ korpus tanlanmasi sifatida talqin etilmaydi.

ASOSIY QISM

1. Struktur va so‘z yasalish xususiyatlari

SI leksikasining unumdor modellari orasida birikma va kompozitsiya (language model, prompt engineering), qisqartma (AI, LLM), gibrid hosila (AI-powered) hamda so‘z turkumini funksional o‘zgartirish (to prompt) ajralib turadi. Bu birliklar ko‘p komponentli ilmiy tushunchalarni ixcham ifodalashga xizmat qiladi. So‘z yasalishini izohlashda shakl bilan ma’no o‘rtasidagi munosabatni, terminning mutaxassislar orasidagi barqarorligini va ommaviy matndagi soddalashtirishni farqlash zarur (Plag, 2003).

Masalan, deepfake birligi deep learning va fake komponentlari bilan bog‘liq qorishma sifatida odatda manipulyatsiya qilingan sintetik audio yoki videoni bildiradi; generative AI esa sifat + qisqartma modelidagi terminologik birikmadir. Prompt engineering ma’nosi oddiy “so‘rov yozish”dan ko‘ra tizimdan maqsadga muvofiq javob olish uchun ko‘rsatmalarni loyihalash amaliyotini kengroq qamrab olishi mumkin.

1-jadval. SI bilan bog‘liq inglizcha birliklarning struktur-semantik va pragmatik tahlili

Birlik	**Yasalish / tuzilma**	**Asosiy ma’no**	**Pragmatik xususiyat**
generative AI	Sifat + qisqartma	Yangi kontent hosil qiluvchi SI	Texnologik imkoniyatni ta’kidlaydi
prompt engineering	Ot + ot birikmasi	Ko‘rsatmalarni tizimli loyihalash	Ekspertlik va samaradorlik tasavvurini uyg‘otadi
deepfake	Qorishma (blend)	Sun’iy yaratilgan/manipulyatsiya qilingan media	Ogohlantirish va ishonchsizlikni kuchaytiradi
AI hallucination	Qisqartma + semantik ko‘chish	Modelning asossiz yoki noto‘g‘ri axborot berishi	Antropomorfizatsiya va xatarni ifodalaydi
LLM	Bosh harflar qisqartmasi	Large language model	Kasbiy diskursda ixcham termin
AI-powered	Qisqartma + sifatdosh	SI imkoniyati bilan ishlaydigan	Reklama matnida ijobiy baho bildirishi mumkin

Jadvaldan ko‘rinadiki, birliklarning morfologik tuzilishi ularning kommunikativ vazifasini to‘liq belgilamaydi. Masalan, AI-powered neytral texnik tavsifda qo‘llanishi mumkin, ammo reklama kontekstida qo‘shimcha ijobiy baholash vazifasini bajaradi. Deepfake esa ko‘pincha xavfsizlik, shaxsiy daxlsizlik va axborotga ishonch haqidagi munozaralarda salbiy konnotatsiya oladi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

2. Semantik o‘zgarish va konseptual metafora

SI terminologiyasida ma’no ko‘chishining yorqin misoli hallucination so‘zidir. U avval inson idroki bilan bog‘liq holatni ifodalagan bo‘lsa, hozir SI tizimi tomonidan ishonarli ko‘ringan, biroq noto‘g‘ri ma’lumot hosil qilinishi uchun ham ishlatiladi. Cambridge Dictionary ushbu texnologik ma’noni alohida qayd etgan (Cambridge University Press & Assessment, 2023). Bu yerda insoniy xususiyatning texnik tizimga ko‘chirilishi tushuntirishni osonlashtirsa-da, tizim haqiqatan “idrok etadi” degan yanglish tasavvur hosil qilishi mumkin.

Shunga o‘xshash tarzda learning, memory, reasoning va agent so‘zlari SI diskursida maxsus texnik ma’noda qo‘llanadi. Bunday terminlarning semantik talqini ular ifodalagan algoritmik jarayonlarni inson tafakkuri bilan aynanlashtirmaslikni talab etadi. Ilmiy kommunikatsiyada ta’rif va cheklovlarni ochiq berish antropomorfizatsiya xavfini kamaytiradi (Bender et al., 2021).

3. Pragmatik funksiyalar va diskursdagi o‘rni

Neologizmning pragmatik qimmati faqat lug‘aviy ma’nosida emas, balki so‘zlovchining maqsadi va auditoriyaning taxminlari bilan aloqasida namoyon bo‘ladi. Grice (1975) tavsiflagan muloqot tamoyillari nuqtayi nazaridan, “AI-powered solution” iborasi texnik ma’lumot berish bilan birga mahsulot zamonaviy va samarali ekani haqidagi qo‘shimcha implikaturani ham yuzaga keltirishi mumkin. Biroq bunday xulosa avtomatik ravishda mahsulot sifati isboti hisoblanmaydi.

Ilmiy maqolalarda large language model yoki generative AI kabi terminlar tasniflash va tushunchani chegaralash vazifasini bajarsa, ommaviy axborot vositalarida chatbot, deepfake va hallucination birliklari murakkab hodisalarni tez tushunarli qilish, e’tiborni jalb etish yoki xavf haqida ogohlantirish uchun qo‘llanadi. Kontekst va auditoriya omili pragmatik ma’noni o‘zgartiradi (Yule, 1996). Shu bois tarjima hamda terminologik me’yorlashtirishda ekvivalent so‘z topishning o‘zi yetarli emas: uning qo‘llanish registri, baholovchi ma’nosi va ilmiy aniqligi ham tekshirilishi lozim.

XULOSA

Ingliz tilidagi SI bilan bog‘liq neologizmlar asosan kompozitsiya, qisqartma, qorishma va mavjud birliklarning semantik kengayishi orqali shakllanadi. Ularning tuzilishi texnologik tushunchalarni ixcham nomlashga imkon bersa, ma’no ko‘chishi yangi hodisalarni tanish konseptlar asosida izohlashga xizmat qiladi. Pragmatik jihatdan terminlar ilmiy aniqlashtirish, ommaviylashtirish, reklama va ogohlantirish funksiyalarini bajaradi. Shuning uchun SI leksikasini tadqiq etishda struktur, semantik va kontekstual-pragmatik yondashuvlarni birlashtirish maqsadga muvofiq. Kelgusida muayyan davr va janrlar bo‘yicha belgilangan korpus asosida neologizmlarning chastotasi, kollokatsiyasi va vaqt davomida o‘zgarishini tekshirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Bauer, L. (1983). English word-formation. Cambridge University Press.
2. Bender, E. M., Gebru, T., McMillan-Major, A., & Shmitchell, S. (2021). On the dangers of stochastic parrots: Can language models be too big? Proceedings of the 2021 ACM Conference on Fairness, Accountability, and Transparency, 610–623. https://doi.org/10.1145/3442188.3445922
3. Cambridge University Press & Assessment. (2023, November 15). Cambridge Dictionary names “hallucinate” Word of the Year 2023. https://www.cam.ac.uk/research/news/cambridge-dictionary-names-hallucinate-word-of-the-year-2023
4. Crystal, D. (2006). Language and the Internet (2nd ed.). Cambridge University Press.
5. Grice, H. P. (1975). Logic and conversation. In P. Cole & J. L. Morgan (Eds.), Syntax and semantics: Vol. 3. Speech acts (pp. 41–58). Academic Press.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

6. McEnery, T., & Hardie, A. (2012). Corpus linguistics: Method, theory and practice. Cambridge University Press.
7. Plag, I. (2003). Word-formation in English. Cambridge University Press.
8. Yule, G. (1996). Pragmatics. Oxford University Press.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.